

zien, zoo zei hij, maar toch spreekt deze uitdrukking van den dichter, omdat men er in terugvindt het beeld van West-Vlaanderen, dat Gezelle voedde: West-Vlaanderen, vreemden dienend, geteisterd, uitgeput door inzinking, al zijn tijd bevoend om te wroeten voor zijn brood, dat alleen bezat aard en taal, die de zijne waren en zijn, dat leefde van licht en lucht, van zijn natuur en zijn godsdienst, dat Vlaanderen had in de jaren van Gezelles opkomst niets dan dat: bloed en eeuwigheid. Nood en honger maakten dat Vlaamsche bloed koud, maar het vluchtte naar den heuvel der eeuwigheid.

Daarvan nu is Gezelle de gelijkenis: naakte natuur en bloote godsdienst. Niets anders had hij, evenmin als Vlaanderen iets anders bezat, maar het waren bronnen van kracht. Gezelle ontdekte dus niets, maar zijn groote daad was: hij bemindde. En die daad nu is voor ons gewichtig, want Vlaanderen werd eruit herboren. Het woord van Gezelle was: Vlaanderen het mijne, voor eeuwig het mijne, en zijn daad: één liefdezang.

Maar Vlaanderen herboorte was niet zijn doel. Hij zong alleen het lied der liefde. Wil men daarom van Gezelle een bepaling geven, dan is het deze: Hij was het instrument van de poëzie. En instrument zijn is zichzelf verliezen, om weer op te leven in eens anders heerlijkheid. Zijn ontroering, die hij van Boven ontving, zond hij terug. En daarom moet men naar Gezelle luisteren. Zich laten betooveren is het eenige, dat men kan doen. En dan ergeren er zich hier in Holland niet aan, dat Gezelle niet bijster Hollandsch-gezind was. Want men begrijpe goed: wie maar weinig heeft — en Vlaanderen was weinig en betekende weinig — moet er zuinig mee zijn.

Van de menschen zong Gezelle haast nooit, alleen maar van de natuur en van God. Zoo zingend is hij geweest de bejaardier van Vlaanderens klokken en uit al die klokken haalde hij maar één klank: God. Heel zijn zang, heel zijn filosofie is geweest het zoeken: een kind van God te zijn. En die simpele Godsaanvoeling deelt zich mee aan allen, die naar hem luisteren. Dat en dat vooral is de groote betekenis geweest van Gezelle.

Zoo ongeveer behandelde Cyriel Verschaeve zijn onderwerp: „Gezelle, het kind van West-Vlaanderen” en het was een genot den spreker in zijn Vlaamsch gekleurde taal aan te hooren.

Een zeer gewaardeerde afwisseling bood het knapenkor van „Scola Cantorum”, onder leiding van Hubert Cuypers, dat op eenvoudige, ongekunstelde wijze eenige liedjes van den dichter zong naar compositie van den dirigent. En niet minder bijval oogstte de heer G. Grondma, die enkele van Gezelles dichten declameerde, als „On-eigene”, „De Nachtegale”, „De Rave”, (die in des dichters sympathie zich niet verheugen mocht) en het bekende „Ego Flos”. Een aardige bijdrage tot dit gedeelte van den avond was vooral een in het Friesch gestelde nieuwaarswens van Gezelle aan Dr. Winkler, van wien hij Friesch had geleerd — Gezelle, wiens moeder van Friesche afkomst was, voelde veel verwantschap tusschen het Friesch en zijn Vlaamsch — en voor wien hij zich noemde: Wietske, aldus zijn Fransch-klinkenden naam Guido omzettend in het Friesch.

Na de pauze, die dit eerste deel van den avond besloot, leidde de Voorzitter als tweeden Spreker in: Dirk Coster, den bekenden essayist en criticus van Noord-Nederlandsche geboorte.

Denkt men aan Gezelle, aldus ongeveer Coster, dan bemerkt men, dat men geen verklaring vinden kan voor zijn optreden. Vlaanderen was verward, er was geen poëzie en geen kracht meer, er was ook geen spreken meer van wat de ziel bewoog. En dan komt daar ineens Gezelle: een tuimansjongen, een seminaristje straks, die versjes maakt, die naar de juiste woorden zoekt en na korte aarzeling die vindt, wiens stem losraakt en die dan zingt, zoo vrij en onbewogen als de beste kunstenaars van vroegere eeuwen.

Te verklaren is dat niet. Maar wel kan men aanleiding vinden. Dat Vlaanderen had een zeer bijzondere plaats onder de Nederlanden: het was onberoerd blijven droomen van de middeleeuwen af onder de breede vleugelen der Katholieke kerk. Zijn taal leefde ook nog vlak bij die middeleeuwen, met een onbewuste gevoeligheid voor de waarde van iederen klank. En nu had de jongen, die van nature een kunstenaar was, alleen maar te schrijven zooals hij sprak. En dat deed hij. Bewust schakelde hij zich in in de levende taal van zijn volk, met een fijnheid, die het Vlaamsche woord vernieuwde en iedere klank dóórklanken deed.

Ook was er nog iets anders. Deze tuimansjongen werd priester. Zijn geest kwam in aanraking met de zielskennis, die sinds 20 eeuwen in de Katholieke kerk geborgen lag. Dat leerde hem luisteren en maakte hem tot den diepen mensch, die hij werd. Een met zijn volk, verhiel hij zich ver boven.

De vereeniging van deze beide elementen: natuur en ziel, maakte hem de zeer groote dichter, die hij geweest is. Als Pinkstervuur daalde de geest op hem neer. Daarom moest ook zijn leven gelukkig zijn en zijn ziel vol van liefde. Maar dat alleen door zijn geloof. Van de zijde der menschen werd zijn leven verbitterd: hij werd niet begrepen in zijn vreugde,

noch in zijn lijden. En dat kon ook wel niet anders. Men zag in zijn tijd niet dat Pinkstervuur, kende alleen maar een versjesmaker en een moeilijken pastoor, en zoo is de schemer om hem heel diep geweest.

Toch is er in zijn leven een groote tijd geweest: die van zijn aanvang, als onderwijzer aan het seminarie in de poëzie-klasse. Daar bleef hij op. Daar zag hij, dat hij geestdrift kon wekken en daaraan ontvlamde zijn eigen zielskracht.

Nu werd het een feest voor hem, te leven, te leven met God, met de natuur, met het Vlaamsche schoon, met de jonge studenten. Hij zag zijn roeping en zijn kunst.

’t Was echter een eigenaardige kunst: een kunst van allen en voor allen. Hij zei, wat allen dachten en zagen. Zoo ontstond iets van wat doet denken aan de gemeenschap met het vroegste Christendom. En hij, die de leiding gaf, maakte zich gereed een kunst te scheppen, waarin het geheim leefde: zichzelf weg te geven en dan op te staan in anderen.

De gelukkige tijd duurde echter slechts kort: de geestelijke bruiloft was spoedig voorbij. Er waren leerlingen, die niet meekonden, leeraren, die zich in de schaduw gesteld achtten en de jalouzie kreeg vat op Gezelle. Daar kwam bij die onbegrijpelijke, bandeloze geestdrift voor de Vlaamsche taal. ’t Gevolg van een en ander was een plotseling ontslag. Men heeft niet geweten, wat men deed. Maar voor Gezelle was het de verscheuring, waarvan hij nooit is genezen. ’t Betekende het einde van den gouden lentedroom van zijn priesterleven.

Nog zwijgt hij niet. Doch hij kent nu ineens zijn wonden, zijn gemis. En daarom zijn brandend de gedichten waarmee die eerste periode besluit. Er is slechts één ding, waarin hij krachtig blijft: hij wordt niet opstandig. Daarvan getuigt het schoone: Gij badt op eenen berg alleen... met de in het licht van deze omstandigheden zoo ontroerende slotwoorden: och, leer mij, arme dwaas, hoe dat ik bidden moet. En dan komt al gauw de berusting, die zegeviert in het bekende „Gij weet alleen, mijn God, dat ik het was...”

Intusschen, de jonge leerlingen vormen de kern, waarin het vuur blijft branden: Rodenbach, Vermeylen, Langendonck, Streuvels. Hij zelf gaat zwijgen: het argelooze vertrouwen in hem is gebroken: hij wordt een stille priester, twintig jaren lang. Maar zij spreken, vurig, krachtig, onbeschoord.

Dan gebeurt er ten tweeden male een wonder. Zonder waarneembare oorzaak ontwaakt de dichter weer in Gezelle. Zijn gewonde hart heeft zoolang bij de bloemen gewoond, dat het bijna is genezen en in hem is als een reservoir ontstaan van weelde, dat haast overloopt. En zoo heel vaak heeft God hem troostend aangeraakt! Dat moet geuit worden: de bundels „Tijdkrans” en „Rijmsnoer” komen los, een stortvloed van schoonheid. De dichter der menschen-gemeenschap is geworden de dichter der natuur. Het jarenlange proeven van de dingen heeft zijn kunst verrijkt. ’t Zal wellicht in geen eenenweg mogelijk zijn, een dergelijke fijnheid te evenaren. Zijn beschrijvende taal kent geen moeilijkheden; en is er geen klank meer, dan vindt hij in rythme-verspringing zijn uiting: Gezelles dank voor de eindelijke genezing uit veel verdriet!

Echter, de wond was niet geheel gesloten. Nooit is hij meer geheel gelukkig geweest. Midden door deze natuurbeschrijving zien we zich voortzetten het verlangen naar een land, waar de verloren beloften van zijn jeugd zich eindelijk mogen vervullen — getuige gedichten als „Festina”, „Mijn hart is als een blomgewas”, „O, liefste Jesu, zoet...” — om aan ’t einde van zijn leven te stijgen tot het „Ego Flos”, dat Gezelles afscheid is geweest van deze wereld. Wel schoon was zij, maar toch...

...Henen laat mij... laat daar ’t altijd zomer is en zonnelicht mij spoeien en daar gij, eeuwige, ééne, alschoone blomme, staat!

Dit machtige Godsverlangen geeft aan deze figuur de laatste, maar groote glorie en daarom zijn we dankbaar te mogen komen in de kunstwereld van dezen begenadigden mensch.

We gaven een eenigszins breed verslag van Costers rede, omdat die zeker een belangrijke bijdrage is tot de Gezelle-kennis; niet allereerst door nieuwe denkbeelden, maar vooral wegens de fijnheid van zielkundige ontleding. Waardoor de Gezelle, dien we kennen, geworden is wat hij was, dat is het, wat Coster heeft doen zien.

Andermaal trad nu het jongenskoor van Hubert Cuypers op het podium en weer oogstte de zilveren zang der klare jongensstemmen grooten dank van de vergadering.

Toen kwam naar voren Dr. René de Clercq, in zijn heele optreden, in zijn enthousiaste woorden en gebaren precies de man, dien Prof. Vermeylen heeft getoekend: „een echt kind van Vlaanderen, met zijn geestdriftig gebaar, zijn liefde voor de kleurenfanfare van het levensfeest, met zijn oogen, die den lust van al het zijnde drinken, met die natuurkracht, die in hem opwoelt, met zijn open gemoed, dat zich één voelt met het gemoed van het volk, in al dat forsche zoo oprecht leeder

soms”. En heel typisch zagen we bewaarheid wat Vermeylen ter karakterisering van René de Clercq verder zegt: „hij volgt graag zijn eersten impuls”...

Want hij zou, volgens het programma, enkele van Gezelles verzen declameeren, maar zijn voordracht werd een vurige improvisatie rondom de te reciteeren verzen, een improvisatie over het begrijpelijke van Gezelles liefde voor Vlaanderen en een spontane propagandarede voor verlevendiging van eenheidsbesef onzerzijds met de Vlamingen en hun strijd. Daar mocht dan iets in zijn van wat Vermeylen noemt „een soms vervallen in een gemakkelijke oppervlakkigheid”, tintelende geestdrift sprankelde er uit en een vuur, dat zich meedeelde aan de menschen in de zaal, die met een langdurig applaus den vergrijden voorvechter hun instemming betuigden.

Het rijke programma was nu bijna afgewerkt. Nog werden we vergast op een voordracht op het altijd weer imponeerende orgel en toen kwam het slot: de spontane zang van allen van het Vlaamsche volkslied, ingezet door den dreunenden schal van het orgel en overgenomen door allen, als de uiting van hun begrepen-hebben wat de bedoeling van den avond was geweest. En zoo is de bijeenkomst ter herdenking van Gezelle geworden een Groot-Nederland-avond, die stellig zal blijven leven in de herinnering van hen, die hem hebben meegedord.

***

In één opzicht is echter de Gezelle-herdenking ons een teleurstelling geweest. Te weinig hebben we in wat werd gedeclameerd en gezongen den vromen Gezelle ontmoet, den dichter van die eenvoudige en toch zoo diep mystieke verzen, die hem bovenal onder ons geliefd doen zijn. Er is gewezen en door Verschaeve en door Coster, op het eigenlijke van de Gezelle-figuur: zijn zoeken naar de blijheid van het kindschap Gods, maar in wat werd voorgedragen uit zijn werk kwam dat nagenoeg niet uit. Een tekort, dat de herdenking voor ons onvolledig doet zijn. Daarom zij het ons geoorloofd in aansluiting bij dit verslag van den op zichzelf ongetwijfeld belangrijke Concertgebouw-avond die leemte aan te vullen, door uit de verzen het beeld van den vromen Gezelle te doen zien.

Dat dan in een volgend artikel.

C. T.

Langs den Indischen heilweg.

Er zijn optimisten en er zijn pessimisten, ook ten opzichte van de klanken, die gehoord worden van de zijde van hen, die „opgang” maken. Stanley Jones was de man een paar jaar geleden — en voor velen nu nog.

Er zijn optimisten en er zijn pessimisten.

Er zijn ook Gereformeerden onder hen.

Maar er zijn er ook, die eerst gereformeerd zijn, en daarna iets anders.

Tot de laatsten behoort, geloof ik, Dr. Renting, als hij in „De Geldersche Kerkbode” schrijft over Stanley Jones en Gandhi:

Een paar jaar geleden verscheen een werk van Stanley Jones, dat onder den titel: „Christus langs den Indischen heilweg” in het Nederlandsch werd vertaald en door duizenden werd gelezen.

De schrijver van dit boek is zeer optimistisch gestemd ten opzichte van den voortgang van het Christendom in Indië.

Reeds beweegt zich Christus langs den Indischen heilweg, zooals Hij eeuwen geleden Zich bewoog langs de wegen van Judea en Galilea, om Zijn onderdanen te vergaderen en het Evangelie der Koninkrijks te prediken.

Hooge verwachtingen koestert daarbij de schrijver van Mahatma Gandhi, den bekenden Hindoe, wiens naam thans dagelijks in de bladen genoemd wordt.

Tot beschrijving van de Christelijke Zending, zoo meent de Auteur van het bovengenoemde boek, moet worden geconstateerd, dat het den Zendingarbeid niet gelukt is, om in 50 jaar tot stand te brengen, wat de Indiër Gandhi in korten tijd heeft gedaan, n.l. om de betekenis van het kruis aan de Indische bevolking te doen verstaan. Vandaar, dat Gandhi ook ongeveer de voorlooper van Christus wordt, al is hij zelf dan ook niet tot het Christendom bekeerd.

Hij baant den weg, die straks door den Christus zal worden bewandeld.

Hij opende de oogen zijner volksgeenoten voor de kracht van het kruis.

En als gevolg daarvan zal straks de prediking van den gekruisten Heiland weerklinken vinden in duizenden van harten en wordt reeds de dageraad aanschouwd van den nieuwen, blijden dag, die voor Indië aanbreekt, als het Christus als Koning zal eeren en aanbidden.

Zooals we reeds hierboven neerschreven, is het boek van Stanley Jones door duizenden gelezen en werkte dit boek er toe mede, dat van Gandhi's woord en werk groote verwachtingen werden gekoesterd.

Naar onze overtuiging was het een groote en principiële fout van den schrijver, dat hij het kruis, dat wil zeggen het lijden, door den nationalen volksheld Gandhi vrijwillig op zich genomen, als hij wegens

HILVEI

TE KO

diverse

VILLA'S

en WOC

Te bevr

P. C. LAS

laars, Hilt

Tel. 104.

Maison

TH

Roggestraa

Meest ges

ZIJDEN, WI

G A R I

SPECUL

FONDAN

Ban

H. N. MUL

Reitzstraat

ELECTR. N

H. J. KUIJ

Comple

Kamer- en

Vitrine

Werkplaats

Kantoor

Te

D. B

Boothuys

SPI

HOEDI

Heeren

Tel